

УДК 061:635.21(091)
ГОРДІЄНКО В. В., ШМУНЬ С. А.
Інститут картоплярства НААН
вул. Чкалова, 22, Немішаєве
Бородянський р-н, Київська обл., 07853, Україна
E-mail: upri@visti.com

ІНСТИТУТ КАРТОПЛЯРСТВА НААН: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ (до 50-річчя заснування)

18 жовтня 2018 року Інституті картоплярства НААН виповнилося 50 років з дня заснування.

Історія розвитку науково-дослідної роботи з картоплею в Україні започаткована організацією Київської обласної дослідної станції рішенням Ветеринарно-агрономічної комісії Київських губернських зборів від 14.12.1911 р., де була зосереджена робота з селекції та насінництва, і проводили її завідувач кафедри Київського політехнічного інституту професор М. К. Малюшицький і селекціонер Р. Д. Шехаєв.

Враховуючи проблеми розвитку галузі картоплярства, її значення для народного господарства країни, Рада Міністрів УРСР прийняла 9 серпня 1968 р. Постанову за № 406 про створення на базі станції Українського науково-дослідного інституту картопляного господарства (УНДІКГ) з підпорядкуванням Південному відділенню Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В. І. Леніна. До складу УНДІКГ увійшли: Київська овочево-картопляна дослідна станція, Поліська сільськогосподарська дослідна станція ім. О. М. Засухіна й Чернігівська дослідна станція по картоплі. Інститут стає центром з селекції картоплі.

В Україні було організовано близько 20 закритих районів і зон – це кращі за природно-кліматичними умовами райони вирощування картоплі. Їх завданням стало забезпечення виробництва близько 40 тис. т елітної та 250 тис. тон сортової насінневої картоплі для всієї України. Ця робота проводилась під керівництвом доктора сільськогосподарських наук, професора О.Онищенка.

З 1973 року селекцію картоплі в інституті очолює заслужений працівник сільськогосподарства України, доктор сільськогосподарських наук, керівник селекцентру Андрій Антонович Осипчук. Під його керівництвом та за безпосередньої участі створено понад 60 сортів картоплі, із яких більше 40 заносились до Реєстру сортів рослин України, Республіки Білорусь, Російської Федерації, Литви, Латвії. Серед них такі відомі сорти: Бородянська

рожева, Повінь, Серпанок, Обрій, Світанок київський, Фантазія, Лілея, Слов'янка, Явір, Водограй, Забава, Червона рута, Левада, Скарбниця, Оберіг, Поліське джерело та ін.

З 1990 р. інститут переходить у підпорядкування новоствореної Української академії аграрних наук (УААН), яка здійснює фінансування та наукове керівництво інститутом і згідно наказу УААН №100 від 14.04.1992 р. Український науково-дослідний інститут картопляного господарства було перейменовано в Інститут картоплярства УААН, у підпорядкуванні якому перебували: дослідне господарство „Немішаєве”, Чернігівська дослідна станція, Поліська дослідна станція ім. О. М. Засухіна, дослідне господарство ім. Тарасюка.

З 2010 року, з наданням академії аграрних наук національного статусу, відбувається зміна назви інституту в Інститут картоплярства НААН. Зона діяльності інституту – територія України.

Інститут картоплярства є провідною установою, яка проводить наукові дослідження з питань картоплярства і здійснює науковий супровід галузі за такими напрямками, як біо- та ДНК-технології, формування колекції генофонду картоплі, створення вихідного матеріалу та селекція нових сортів, насінництво, оздоровлення та прискорене розмноження оздоровленого садивного матеріалу, діагностика латентної форми ураження фітопатогенами, розробка технологій вирощування та захисту рослин, законодавча робота та розробка програм розвитку галузі картоплярства.

В Інституті картоплярства НААН функціонує 5 відділів (селекції; відтворення та оцінки якості насінневої картоплі; біотехнології і біотехнічних систем; виробництва, зберігання та переробки; науково-інформаційного та консалтингового забезпечення), 6 лабораторій (генетичних ресурсів, біотехнології, первинного насінництва, механізації, захисту рослин, науково-економічних досліджень), 2 сектори (селекційно-імунологічних досліджень, ДНК-технологій) та 2 допоміжних підрозділи (відділ бухгалтерського обліку та звітності та сектор матеріально-технічного та інженерного забезпечення). До складу інституту входять: Поліське дослідне відділення, яке включає лабораторії селекції та насінництва, Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція, Калинівський, Корделівський, Шишацький та Пархомівський опорні пункти, ДП ДГ «Артеміда» і «Корделівське».

Інститут картоплярства НААН України є утримувачем найбільшої в Україні колекції картоплі. В даний час генофонд культури налічує 3044 зразків. Значну частину колекції займають селекційні сорти, що походять з 46 країн світу: із України та Німеччини – по 23 %, із Нідерландів – 15 %, із Білорусі, Польщі та Росії по 8 %.

Підтримується єдина в Україні колекція диких та культурних видів, створених їх основі міжвидових гібридів, беккросів. Широка генетична база зібраних у колекції зразків генофонду дозволяє провести пошук джерел, донорів з ефективним генетичним контролем окремих або декількох ознак та створення вихідного селекційного матеріалу, як базу для нових сортів.

Кожен зразок колекції картоплі є одиницею генофонду, що знаходиться на збереженні. На 90,5 % зразків колекції сформована паспортна база даних в Інформаційній системі (ІС) "Генофонд рослин", яка створена в НЦГРРУ. Господарсько-цінні зразки, передаються користувачам для включення до селекційних, наукових, освітніх та інших програм.

За результатом проведеної роботи сформовано та зареєстровано в НЦГРРУ 5 ознакових колекції картоплі, у яких зразки підібрані за високим рівнем фенотипового прояву окремих ознак або їх поєднання, а саме: багатобульбовість, крохмалистість бульб, продуктивність куща, великобульбовість, стійкість до фітофторозу, смакові якості та ін.

З 1993 року в Інституті відкрита аспірантура, за роки роботи якої здійснено 23 набори аспірантів та захищено 42 кандидатських дисертації. Навчання проводиться за спеціальностями: 06.01.05 – селекція і насінництво; 06.01.09 – рослинництво, із 2016 р. – 201 – агрономія.

З часу створення інституту відбувається тісний обмін науковими досягненнями, зокрема вихідним матеріалом, із рядом іноземних країн: Польщею, Югославією, Угорщиною, Румунією, Чехією, Словенією та ін. У зв'язку з високим рівнем досліджень інституту, появою ефективних технологічних розробок значно розширився обмін науковою інформацією з Нідерландами, Англією, США, Мексикою, Німеччиною, Ізраїлем, Китаєм, Індією та іншими країнами.

В інституті функціонують акредитовані у сфері Державного метрологічного нагляду:

- лабораторія біотехнології (галузь акредитації – якісний показник ГМО);
- відділ відтворення та оцінки якості насінневої картоплі (галузь акредитації – імуноферментний аналіз на віруси картоплі).

Спектр послуг, що надаються інститутом: визначення в рослинах (картопля, ріпак, соя, кукурудза, соняшник) ГМ інгредієнтів (якісний аналіз); імуноферментний аналіз на визначення латентної форми вірусної інфекції в рослинах картоплі в акредитованих лабораторіях інституту; реалізація добазового та базового насінневого матеріалу картоплі; моніторинг фітосанітарного стану насаджень картоплі; підбір сорту відповідно до умов та технології вирощування, розробка технологічних карт.

Колектив Національного центру генетичних ресурсів рослин України і редакція журналу «Генетичні ресурси рослин» щиро вітають колектив інституту картоплярства НААН з 50-річчям з дня заснування і бажають нових успіхів у наукових званнях.